

Нами проводиться сравнение полученных в разные годы результатов с целью выявления устойчивых характеристик структуры сообществ мезофауны, описываются общие закономерности динамики структуры и разнообразия в ходе сукцессии, проводится сравнительный анализ полученных сукцессионных рядов и выявляются особенности антропогенных сукцессий. С 90-х годов прошлого века мы исследуем первичные и вторичные стационарные сукцессии в лесостепной зоне и подзонах южной и средней тайги Урала. В результате проведенных исследований выявлены закономерности развития сообществ членистоногих березовых колков лесостепной и степной зон Зауралья (Есюнин, 1995; Есюнин, Мазура, 1998, 2000). Обнаружен и описан феномен первичнопирогенных сообществ, характеризующихся уникальной структурой, отличной от последующих стадий сукцессии (Беляева, 2000; Есюнин, Ефимик, Мазура, 2000; Ухова, Есюнин, Беляева, 2000; Есюнин, Козьминых, Ухова, 2001, 2002). Исследование сообществ беспозвоночных, формирующихся на гарях, позволило изменить представление о полном разрушении комплексов членистоногих исходного сообщества. Многие виды беспозвоночных, как оказалось, способны сохраниться на гарях, что обеспечивает канализованность в формировании сообществ уже на первичных стадиях, включающих значительную часть видов коренных лесов (Есюнин, Тунёва, Фарзалиева и др., 2000; Есюнин, Ухова, Беляева, 2000; Ухова, Есюнин, Беляева, 2000; Есюнин, Козьминых, Фарзалиева и др., 2001; Есюнин, Козьминых, Ухова, 2001, 2002; Есюнин, Фарзалиева, Шумиловских, 2002). Работа по изучению закономерностей формирования сообществ беспозвоночных и растительности проводится на единых пробных площадях, что позволяет проводить прямые сравнения полученных результатов. Унифицированы методы учёта членистоногих в разных типах биоценозов, заложены пробные площади, на которых ведутся многолетние мониторинговые наблюдения за ходом сукцессии, изучена структура беспозвоночных животных коренных лесов в различных природных зонах Урала (Есюнин, 1987; Есюнин, Козьминых, Комлев и др., 1996; Есюнин, Мазура, Ухова, 1996; Есюнин, Мазура, 1998).

Работа выполняется в рамках проекта РФФИ № 04-04-96000-р2004урал.

ПАРАЗИТИЧНІ НЕМАТОДИ КАРТОПЛІ НА ПІВНОЧІ УКРАЇНИ

Т.М.Жиліна, В.Л.Шевченко

При вирощуванні картоплі наші овочівники стикаються із рядом глобальних проблем, однією із яких є пошкодження врожаю шкідниками та хворобами, що приводить до значних збитків. Особливе значення мають нематодні хвороби. Найбільш поширеними і небезпечними із цих хвороб є дитилехоз та глободероз картоплі, збудниками яких є стеблова нематода *Ditylenchus destructor* (Thorne, 1945) та золотиста картопляна цистоутворююча нематода *Globodera rostochiensis* (Wollenweber, 1923) відповідно. Збудники цих хвороб спричиняють значні втрати врожаю та завдають матеріальних збитків.

Відомо, що за останнє десятиліття в Україні більш ніж у 10 разів зросла зона поширення *Globodera rostochiensis* (Сігарьова, 1994), а втрати врожаю культури від глободерозу сягають 30-90% (Положенець, 1995). Внаслідок значного поширення та великої шкодочинності золотиста картопляна цистоутворююча нематода стала об'єктом карантинного значення. Що стосується *Ditylenchus destructor*, то втрати від враження картоплі цим шкідником можуть досягти 30-50% при збиранні врожаю. Але найбільшої шкоди стеблова нематода завдає в період зберігання картоплі, коли втрати можуть досягти 80% і більше (Капитоненко, 1969).

Ditylenchus destructor та *Globodera rostochiensis* є досить розповсюдженими паразитами в усіх регіонах України, де вирощується картопля. Чернігівська область є однією з основних зон вирощування картоплі в Україні, де під культурою занято 10,1% посівних площ. Відомості про розповсюдження та шкодочинність картопляних нематод на Чернігівщині дуже обмежені, застарілі, мають фрагментарний характер. Їх брак не дозволяє дати об'єктивної оцінки ролі цих нематод у втратах врожаю культури, що може призвести до небезпечної ситуації.

Отже, метою наших досліджень було виявити ступінь зараженості картоплі *Ditylenchus destructor* та *Globodera rostochiensis* в приватних господарствах Чернігівської області та втрат врожаю від цих паразитів.

Власні обстеження на виявлення цистоутворюючої картопляної нематоди проводили протягом 2001-2003 рр. в 20 районах Чернігівської області. Всього було обстежено 91 населений пункт. В 30 з них нематода не була виявлена, в решті населених пунктів рівень зараження присадибних ділянок коливався від низького (142-292 л+я/100 см³ ґрунту) до дуже високого (31327-74807 л+я/100 см³ ґрунту).

Слід зазначити, що за даними Держкарантину на 2002 рік *G. rostochiensis* виявлена в 12 з 22 районів області на площі 1323,7 га., а за нашими спостереженнями вона розповсюджена в 13 районах. До зареєстрованих Держкарантином районів добавився Бахмачський, а саме м. Бахмач, де на присадибних ділянках виявлені вогнища від 26 до 7653 л+я/100 см³ ґрунту. В інших районах області добавились ще 24 населених пунктів, де цистоутворююча картопляна нематода нами була виявлена вперше. Це такі пункти як м. Чернігів, с. Рудка, с. Антоновичи, с. Унучки, с. Льгов Чернігівського району; с. Бихольдоховка, с.

Ловінь, с. Вишневе, с. Петрики Рішкинського району; с. Кладьківка, с. Українське, с. Вересоч, с. Салтикова-Дівиня Куликівського району; м. Мена, с. Березне, с. Клементинівка Менського району; м. Щорс; с. Тужар, с. Чемер, с. Косачівка Козелецького району; с. Орлівка, с. Будище Новгород-Сіверського району; с. Філонівка, с. Кудрівка Сосницького району. Лише в 5-ти вперше виявлених вогнищах чисельність *G. rostochiensis* була низькою (с. Унучки — 142 л+я/100 см³ ґрунту, с. Бихольцоховка — 150 л+я/100 см³ ґрунту, с. Антоновичи — 181 л+я/100 см³ ґрунту, с. Орлівка — 223 л+я/100 см³ ґрунту та с. Вишневе — 292 л+я/100 см³ ґрунту), в інших вона становила від 842 до 74807 л+я/100 см³ ґрунту, що свідчить про досить давній час їх виникнення.

Розповсюдженість стеблової нематоди картоплі вивчали протягом 2001-2003 рр. в 96 населених пунктах з 18 районів Чернігівської області. Результати досліджень свідчать, що вона широко розповсюджена і відмічена в усіх населених пунктах. Її шкодочинність по окремих населених пунктах коливається від 0,3% до 13%. В більшості населених пунктах (80) зараженість бульб становила від 1 до 5%, в 11 населених пунктах вона не перевищувала 1%, в 3 (м. Щорс, с. Олишівка Чернігівського району та с. Савинки Корюківського району) — перевищувала 5%, але не перевищувала 10% і лише в 2 населених пунктах, а саме в с. Губичі та с.м.т. Рішки Рішкинського району, зараженість бульб *D. destructor* перевищувала 10% і становила 10,8% та 13% відповідно. Таким чином, найбільша кількість дитиленхозних бульб картоплі зафіксована в Щорському (5,8%) та Рішкинському (4,8%) районах. Тоді як в інших обстежених районах ураженість бульб коливалась в середньому від 0,4 до 2,5%. Заражені бульби підлягають вибраковці та знищенню, а отже є показниками втрат врожаю.

Отже, *G. rostochiensis* виявлена в 13 з 22 районів Чернігівської області. В більшості обстежених населених пунктах вона вже була зареєстрована Держкарантином, проте в 25 населених пунктах вона ресетрується нами вперше. Рівень зараження коливався від низького (142-292 л+я/ 100 см³ ґрунту) до дуже високого (31327-74807 л+я/ 100 см³ ґрунту).

D. destructor присутня на всіх обстежених присадибних ділянках і спричиняє значну шкодочинність картоплі. Втрати врожаю бульб під час зимового зберігання коливаються в межах 0,3-13%. Найбільшого рівня вони досягають в Щорському та Рішкинському районах. Причина такого стану вбачається в недостатній інформованості населення в питаннях причин та профілактики захворювання.

МАТЕРІАЛИ ДО ВИВЧЕННЯ ЕНТОМОФАУНИ ПІВНІЧНО-СХІДНОЇ ЧАСТИНИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Р.М.Жирак, В.С.Пушкар, А.М.Заморока

Північно-східна частина Івано-Франківської області (Тисменицький, Калуський, Галицький, Рогатинський райони) є практично не вивченими територіями. Винятком є тільки Івано-Франківськ (Тисменицький район) та його околиці, які вивчалися М.Ломніцкім (1875). У своїй праці він наводить список видів колеоптерофауни, з яких 56 видів *Cerambycidae* і 100 видів *Carabidae*. Окрім нього у даному районі працювала І.Б.Коновалова (2002), яка займалась вивченням фауни роду *Bombus* в заказнику "Касова Гора" (с. Бовшів, м. Бурштин, Галицький район).

У даній роботі ми наводимо результати попередніх досліджень фауни деяких таксонів комах на зазначених вище територіях, а зокрема роду *Bombus* (*Apidae*, *Hymenoptera*), родин *Carabidae* і *Cerambycidae* (*Coleoptera*, *Insecta*), які вивчалися за власними колекціями "Тенакс-17" та колекціями переданими кафедрі біології Прикарпатського університету ім. В.Стефаника. Матеріали зібрані переважно ручним методом з 2000 по 2003 рр.

Загалом у колекційних матеріалах виявлено 13 видів джмелів, 41 вид турунів і 46 видів вусачів.

Умовні позначення: с. Вишнів (Рогатинський район) (1), с. Верхня Липиця (Рогатинський р-н) (2), м. Бурштин (Галицький р-н) (3), с. Старий мартинів (Галицький р-н) (4), м. Галич (Галицький р-н) (5), с. Войнилів (Калуський р-н) (6), с. Боднарів (Калуський р-н) (7), м. Калуш (8), м. Івано-Франківськ (9), с. Павлівка (Тисменицький р-н) (10), с. Хохонів (Галицький р-н) (11), с. Драгомирчани (Тисменицький р-н) (12), с. Загвіздя (Тисменицький р-н) (13), с. Рибне (Калуський р-н) (14).

Перелік видів

Coleoptera: *Cicindelidae* — *Cicindela germanica* Linnaeus, 1758 (7, 9), *Cicindela campestris* Linnaeus, 1758 (9); *Carabidae* — *Nebria rufescens* (Ström, 1768) (7), *Nebria brevicollis* (Fabricius, 1792) (1), *Notiophilus palustris* (Duftschmid, 1812) (1), *Calosoma inquisitor* (Linnaeus, 1758) (9), *Carabus cancellatus* Illiger, 1798 (1, 9), *Carabus linnei* Panzer, 1812 (1), *Carabus glabratus* Paykull, 1790 (1, 9), *Caradus intricatus* Linnaeus, 1761 (1, 9), *Caradus irregularis* Fabricius, 1792 (1), *Caradus violaceus* Linnaeus, 1758 (1, 7, 9, 13), *Cychnus caraboides* (Linnaeus, 1758) (1), *Loricera pilicornis* (Fabricius, 1775) (9), *Asaphidion flavipes* (Linnaeus, 1761) (1), *Asaphidion pallipes* (Duftschmid, 1812) (1, 14), *Poecilus cupreus* (Linnaeus, 1758) (9), *Pterostichus niger* (Schaller, 1783) (1, 9, 13), *Pterostichus oblongopunctatus* (Fabricius, 1787) (1, 9, 13), *Pterostichus melanarius* (Illiger, 1798) (1, 3, 9), *Abax parallelipipedus* (Piller et Mitterpacher, 1783) (9), *Abax carinatus* (Duftschmid, 1812) (1), *Abax parallelus* (Duftschmid, 1812) (1, 9), *Molops piceus* (Panzer, 1793) (9, 13), *Calathus halensis*